

Vylučovací žaloba a bezdůvodné obohacení

Vylučovací žaloba, jako nástroj obrany třetích osob proti neoprávněnému soupisu majetku do majetkové podstaty dlužníka, je neopomenutelnou součástí insolvenčního práva. Závěry soudní judikatury Vám přinášíme v tomto Newsletteru.

1. VYLUČOVACÍ ŽALOBA V INSOLVENČNÍM ŘÍZENÍ

Smyslem vylučovací (excindační) žaloby je závazným způsobem vyřešit otázku, zda majetek sepsaný do majetkové podstaty byl do soupisu pojat oprávněně a zda zde není silnější právo jiné osoby než dlužníka (třetí osoby), které soupis tohoto majetku a jeho následné zpeněžení vylučuje.

Tyto a další závěry k povaze vylučovací žaloby podané v rámci insolvenčního řízení učinil Nejvyšší soud České republiky v rozsudku ze dne 31. května 2012, sp. zn. **29 Cdo 4034/2011**. Zde rovněž zdůraznil, že ačkoliv sjednocená judikatura trvá na tom, že pro účely insolvenčního řízení nelze bez dalšího přejímat judikatorní závěry učiněné ohledně dřívějšího zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání (ZKV), v případě vylučovací žaloby se toto pravidlo neuplatní, a to zejména proto, že platná právní úprava vylučovací žaloby v zákoně č. 182/2006 Sb., insolvenční zákon (IZ), nedoznala oproti dřívější úpravě v ZKV zásadních změn a rovněž se nejedná o úpravu vlastní toliko konkursnímu (resp. insolvenčnímu) právu, ale stejným způsobem se řeší i spory ohledně majetku sepsaného v rámci vykonávacího či exekučního řízení.

Související ustanovení v insolvenčním zákoně

Zákonnou úpravu soupisu majetkové podstaty (dále jen „soupis“) a vylučovací žaloby nalezneme v ust. §§ 217 až 227 IZ. Za stěžejní ustanovení vzhledem k tomuto výkladu pak lze považovat ust. §§ 224 a 225 IZ.

Do soupisu se zapisuje majetek náležející do majetkové podstaty. Dále se do soupisu zapisují i věci, práva, pohledávky a jiné majetkové hodnoty, které nenáleží dlužníku nebo jejichž zahrnutí do majetkové podstaty je sporné zejména proto, že k nim třetí osoba uplatňuje práva, která to vylučují, jak vyplývá z ust. § 224 IZ. Do soupisu se poznamená, komu sepisovaný majetek náleží nebo kdo k němu uplatňuje své právo. Insolvenční správce tuto osobu písemně vyrozumí o zahrnutí majetku do soupisu a na její žádost jí o tom vydá osvědčení. Osvědčení musí vždy obsahovat i uvedení důvodu, pro který insolvenční správce tento majetek sepsal.

Dle ustanovení § 225 IZ se osoby, které tvrdí, že označený majetek neměl být do soupisu zahrnut proto, že to vylučuje jejich právo k majetku nebo že tu je jiný důvod, pro který neměl být majetek zahrnut do soupisu, mohou žalobou podanou u insolvenčního soudu domáhat rozhodnutí, že se tento majetek vylučuje z majetkové podstaty. Žaloba musí být podána proti insolvenčnímu správci, a to ve lhůtě 30 dnů ode dne, kdy takové osobě bylo doručeno vyrozumění o soupisu majetku, k němuž uplatňuje právo. Lhůta je zachována, dojde-li žaloba nejpozději posledního dne lhůty insolvenčnímu soudu (jedná se o lhůtu hmotněprávní). Nebyla-li žaloba podána včas, platí, že označený majetek je do soupisu pojat oprávněně. Totéž platí i tehdy, jestliže insolvenční soud žalobu zamítl, nebo jestliže řízení o žalobě zastavil nebo ji odmítl.

2. PODMÍNKY ÚSPĚCHU VYLUČOVACÍ ŽALOBY

Soudní praxe definovala předpoklady, za nichž může soud vyhovět žalobě o vyloučení majetku z majetkové podstaty podle ust. § 225 odst. 1 IZ:

- a) označený majetek byl insolvenčním správcem příslušného dlužníka vskutku pojat do soupisu majetkové podstaty,
- b) vylučovací žaloba podaná osobou odlišnou od dlužníka došla soudu nejpozději do 30 dnů ode dne, kdy této osobě bylo doručeno vyrozumění insolvenčního správce o soupisu majetku, k němuž tato osoba uplatňuje právo vylučující soupis (k tomu je nutné dodat, že osoba, která tvrdí, že označený majetek do majetkové podstaty nepatří, může podat vylučovací žalobu bez ohledu na to, zda jí bylo doručeno vyrozumění o soupisu tohoto majetku do majetkové podstaty dlužníka či nikoli, neboť legitimace k vylučovací žalobě je dána již tím, že věc byla insolvenčním správcem zapsána do soupisu majetkové podstaty),
- c) žalovaným je insolvenční správce,
- d) v době, kdy soud rozhoduje o vyloučení majetku, trvají účinky konkursu (insolvenčního řízení) a sporný majetek je nadále sepsán v majetkové podstatě (tj. nebyl v mezidobí ze soupisu majetku vyloučen),
- e) osoba, která se domáhá vyloučení majetku ze soupisu, prokázala nejen to, že tento majetek neměl (nebo ke dni rozhodnutí o žalobě nemá) být do soupisu zařazen, nýbrž i to, že právo, které vylučovalo zařazení majetku do soupisu, svědčí právě jí.

Pro srovnání lze doporučit např. rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 26. března 2009, sp. zn. **195 Cm 4/2008**, či usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 28. července 2010, sp. zn. **12 Cmo 2/2010**.

3. NÁLEŽITOSTI VYROZUMĚNÍ O SOUPISU

Za řádné poučení lze dle Nejvyššího soudu (sp. zn. **29 Cdo 4034/2011**) považovat jen takové, které obsahuje následující náležitosti:

- i) specifikace majetku pojatého do soupisu a označení insolvenční věci,
- ii) poučení o možnosti podat vylučovací žalobu a o délce a počátku běhu lhůty k jejímu podání,
- iii) uvedení osoby, vůči níž má vylučovací žaloba směřovat,
- iv) označení soudu, u něhož má být žaloba podána,
- v) poučení o následcích zmeškání lhůty k podání vylučovací žaloby.

Chybí-li ve vyrozumění o soupisu některá z těchto podstatných náležitostí, nemůže jeho doručení přivodit počátek běhu lhůty k podání vylučovací žaloby dle ustanovení § 225 odst. 2 IZ, a v důsledku tohoto ani následek založení nevyvratitelné právní domněnky o oprávněnosti soupisu předpokládaný v ust. § 225 odst. 3 IZ.

4. BEZDŮVODNÉ OBOHACENÍ V MAJETKOVÉ PODSTATĚ

Institut bezdůvodného obohacení je upraven v zákoně č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (OZ). Podle ust. § 451 OZ musí ten, kdo se na úkor jiného bezdůvodně obohatí, obohacení vydat. Bezdůvodným obohacením je majetkový prospěch získaný plněním bez právního důvodu, plněním z neplatného právního úkonu nebo plněním z právního důvodu, který odpadl, jakož i majetkový prospěch získaný z nepoctivých zdrojů.

V rozsudku Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 4. 2012, sp. zn. **29 Cdo 4268/2010**, se soud zabýval posuzováním podmínek, při jejichž splnění vzniká správci konkursní podstaty oprávnění požadovat po vlastníku vydání bezdůvodného obohacení za užívání věci, která byla sepsána do konkursní podstaty. Učinil závěr, že je-li do konkursní podstaty sepsán majetek, jenž zůstal ve vlastnictví třetí osoby, nepojí se možnost správce konkursní podstaty domáhat se po této osobě peněžité náhrady za užívání takového majetku (ať již ve formě bezdůvodného obohacení nebo jiného typu nároku) bez dalšího. Nevyužije-li správce svého oprávnění žádat vlastníka věci sepsané do konkursní podstaty o její předání, nelze dovozovat, že by vlastník věci ztratil oprávnění ji užívat. Proto není správná úvaha, že ke vzniku nároku správce domáhat se po žalovaném peněžité náhrady za užívání věci náležející do konkursní podstaty (která byla v jeho vlastnictví) postačí vlastní soupis tohoto majetku do konkursní podstaty úpadce.

Povahou nároku na vydání bezdůvodného obohacení získaného konkursní podstatou za trvání konkursu se Nejvyšší soud zabýval v rozsudku ze dne 30. července 2009, sp. zn. **29 Cdo 1662/2007**. V něm při posuzování práva dovolatelů domáhat se vůči konkursní podstatě (resp. vůči správci konkursní podstaty) bezdůvodného obohacení vzniklého tím, že konkursní podstata v období od soupisu nemovitostí do jejich vyloučení užívala nemovitosti (a zároveň dovolatelé byli zbaveni práva sepsané nemovitosti užívat), jež do ní podle následného rozsudku soudu nenáležely, uzavřel, že jde o pohledávku za podstatou podřaditelnou úpravě obsažené v § 31 odst. 2 písm. b) ZKV (srov. ust. § 168 odst. 2 písm. b) IZ).

V dalším rozsudku, sp. zn. **29 Odo 107/2005**, ze dne 28. února 2007 Nejvyšší soud zdůraznil, že tam, kde věřitelova pohledávka vzniká po prohlášení konkursu až v důsledku právního úkonu správce konkursní podstaty (v tomto konkrétním případě vypovězením nájmu části pozemku a s tím souvisejícím vypořádáním nároků vzniklých nájemci), tato pohledávka zásadně povahu pohledávky za podstatou má. Skutečnost, že tento typ pohledávky není jako pohledávka za podstatou v ustanovení § 31 odst. 2 ZKV výslovně pojmenován, má především původ v opomenutí, nikoli záměru, zákonodárce. Nejvyšší soud uzavřel, že nárok na vrácení plnění poskytnutého bez právního důvodu po prohlášení konkursu na majetek úpadce do konkursní podstaty (což nelze zaměňovat s poskytnutím takového plnění úpadci) je pohledávkou za podstatou podřaditelnou ustanovení § 31 odst. 2 písm. b) ZKV, když součástí řádné správy konkursní podstaty je i povinnost správce zabezpečit, aby do konkursní podstaty nebyl přijímán majetek, jenž do ní nenáleží.

Informace obsažené v tomto bulletinu jsou pouze obecného charakteru s cílem poskytnout orientační přehled o aktualitách z insolvenčního práva. Tento bulletin by proto neměl být bez dalšího používán jako podklad pro přijímání podnikatelských ani jiných rozhodnutí a konkrétní informace vztahující se k tématům uvedeným v tomto bulletinu by měly být konzultovány dříve, než na jejich základě bude učiněno příslušné rozhodnutí.

© 2012 DŠB Lawyers

Trvale spolupracující advokáti:

JUDr. Dušan DVOŘÁK | Mgr. Adam BEZDĚK | JUDr. Tomáš RADA | Mgr. David VANÍČEK, Ph.D.

Hlinky 505/118 | 603 00 Brno

www.dsblaw.eu

dšb
LAWYERS